

DANSK LITTERATURS HISTORIE

Redaktion:

Klaus P. Mortensen og

May Schack

Bind 5

Dansk litteraturs historie

1960-2000

Lars Handesten
Martin Zerlang
Erik Svendsen
Marianne Barlyng
Ib Lucas

Gyldendal

Dansk litteraturs historie

Bind 5: 1960-2000

© 2007 forfatterne og Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København
Bogen er sat med Palatino hos Pamperin Grafisk
og trykt hos Narayana Press, Gylling
Billedredaktion: Annemette Sørensen
Grafisk tilrettelæggelse: Sven Reiner Johansen
Omslag: *Lesende*, maleri af Gerhard Richter, 1994;
San Francisco Museum of Modern Art
© Gerhard Richter/Louisiana

Printed in Denmark 2007

ISBN 978-87-02-04186-6

ISBN 978-87-02-01434-1 (værket komplet)

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner,
der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for
de i aftalen nævnte rammer.

I dette bind har

Lars Handesten skrevet s. 62-148, s. 164-248, s. 549-612;

Martin Zerlang s. 15-60, s. 426-548;

Erik Svendsen s. 249-355, s. 358-390;

Marianne Barlyng s. 391-425;

Ib Lucas s. 149-163, s. 356-357, s. 613-627;

Lars Handesten og *Marianne Barlyng* s. 628-655.

Udgivet med støtte fra

Velux Fonden og Augustinus Fonden

MIT LYS BRÆNDER – SØREN ULRIK THOMSEN

Søren Ulrik Thomsens (f. 1956) debutsamling *City Slang* (1981) fik en mediemæssig bevågenhed, der virkede tilbage på andre digtere af generationen, som var debuteret årene forinden. I dagbladet *B.T.* udråbte F.P. Jac Søren Ulrik Thomsen til „STAR“, og Michael Strunge var med i fanskaren med en mega-anmeldelse i *Sidegaden*: „Digtene stråler sgu (...) Bogen er selvlysende, et storbynavset isgrønt lys, der varmer som venner en vinterdag.“ Inspirationen til titlen kom fra en koncert, som Søren Ulrik Thomsen overværede i 1976 med Patti Smith på det populære spillested *Daddy's Dance Hall*, hvor hun bar en badge med påskriften *City Slang*.

I modsætning til Strunges storbydigtning med melankolien som skabende potentiale er Thomsen – i udgangspunktet – antimelankoliker. Han begræder hverken den tabte civilisation, den tabte tid eller den tabte gud. Tomhed er først skræmmende, når man er vant til, at der er *noget*, fx en mening. Thomsens digtning indfrier på mange måder forhåbningen om at blive til i tiden og rummet her og nu, at leve i og med byen som globalt vilkår, og hermed overskride den iboende distance og labyrintiske fremmedfølelse, som tidligere var forbundet med modernitetsprocesserne.

Hans udgangspunkt var, at hvor de klassiske modernister havde en helhed, der gik tabt, så tog han det moderne vilkår på sig. Han sagde (i poetikken *Mit lys brænder*, 1985): Hvis vi (dvs. den nye generation af forfattere) i dag begræder tabet af en fader vi aldrig har haft, så er det at mime et betydningstab, vi aldrig har oplevet. Han tog hermed afstand fra ikke alene romantikken, men også fra, hvad der er blevet kaldt af-romantiseret romantik (fx surrealismen og dens efterliv op til i dag, samt enhver dualistisk litteratur, der taler fantasiens, visionens, utopiens eller det underbevidstes sprog).

Storbyen er overalt i *City Slang*. Thomsen skriver sig ind i den massive modernitet: byen, betonpaladserne, massekulturen i en række sansede billeder af byen. Det lyriske jeg bevæger sig dag og nat rundt i gaderne, parkerne, cafeerne, i strømmen af mennesker, trafik og larm, gennem smuds og affald, labyrint og tomhed som i dette eksteriør: „i glidende punkter på byplanens flade / krydsende linier i stenedes rum / (fra himlens glas mod ristedes dyb) / udmåles tiden i udtrådte støvler, / cigaretpakker smidt.“ („Usynlige linier“).

Øjet eller blikket spiller en særlig rolle i *City Slang*. I digtet „Langsomt ud“ lader Thomsen billedblindheden, som opstår af modernite-

tens billedbombardement, vokse til indsigt. „Langsomt skriver jeg ordene / ét for ét går de ud på papiret / langsomt svæver koppen / fra bordet mod munden / (...) / hurtigt / slynges syn gennem øjet, lyd gennem ørets tragt / (...) hurtigt går alting ind / men / langsomt, langsomt / ud.“ Det, der går hurtigt ind, er de hastige indtryk, lydene, larmen, flimmet – alt det, som futuristerne besang. For Thomsen går det langsomt ud, men ud skal det, før den skabende proces kan fuldbyrdes. Digtet handler derfor også om skriveprocessen i storbyens favn. Storbyen er på én og samme tid et skabende potentiale og en hæmmende faktor; på trods kan man skrive sig ud igennem kulturens byrde og blive til – her og nu.

Thomsen satte for alvor fokus på sin digtning med udgivelsen af poetikken *Mit lys brænder* (1985), der i tidens skriftbevidste ånd opstiller en række teser om digtningen og gør status over de første to digtsamlinger. Poetikken lægger sig i sporet efter først og fremmest Per Højholts poetikker ved ikke i aristotelisk forstand at være en regelæstetik med forskrifter for digtningen, men derimod refleksioner over digterens egen praksis, som poetikken også selv er en del af: „Dette er et manifest for en ny poesi. For et illusionsløst, syngende sprog, der ikke taler om nogen befrielse, men selv er virkeliggørelsen af utopien,“ lyder det.

I fuld konsekvens af synet på poetikken som knyttet til en bestemt praksis udsendte Thomsen i 1996 en ny poetik, *En dans på gloser*, der reflekterer over digtningen siden hans tredje digtsamling, *Nye digte* (1987); for med *Nye digte* er der tale om en afgørende vending i forfatterskabet i metafysisk retning. Samtidig tages der afsked med den forudgående digtning, uden at den dog fornægtes: „Jeg er blevet for lille til mit liv, / og det for småt for mig. / (...) / Jeg er træt af min egen forsolvede tunges / uhyggeligt skønne sange, / jeg længes efter en større, en / næsten uhørlig / musik.“

Fra byen som kalejdoskopisk scene i *City Slang* og *Ukendt under den samme måne* (1982) udvides synsfeltet i *Nye digte* i en altomfattende verdensvendthed. Kærligheden, døden og tiden er blandt de store temaer, ligesom naturen og universet optræder i stedet for storbyens asfalt og kunstige parkanlæg. Samtidig sker der en bevægelse fra fokus på kroppen i de første to bøger til en tiltagende inddragelse af sjælen med vedvarende overvejelser over forholdet mellem krop og sjæl. Sansning og refleksion spiller sammen i det poetiske univers.

Åbningsdigtets sidste to linjer lyder: „Tilegnet alt der findes / og tabes – ned gennem versets fletning:“ Gennem dette åbne kolon begynder det. Digtene kredser om at være udsat, men også indfældet i ver-

Bogomslaget til Søren Ulrik Thomsens *Mit lys brænder*. Omrids af en ny poetik fra 1985 viser forfatteren selv. I sin poetik skriver Thomsen: „Som lyset, der kun brænder, forsåvidt det brænder ned, skal et digt fra første linie pege på sit eget ophør og forløbe som en voksende præcisering af dette, fordi det hermed indskriver døden i sig.“

den. „I oceanets ustyrlige orden / flyder det fastland vi går på“, hedder det i en dobbelt paradoksformulering, som understreger den udsathed, mennesket befinder sig i, som et eksistentielt villkår. Billedet på det ustadige, det flydende fastland, er samtidig indsat i en mere omfattende orden, oceanets, der er større end det enkelte menneskes skæbne, men som også har kaos i sig, for denne orden er ustyrlig. Hermed viser Thomsen, at ingenting er så simpelt, at det kan fattes i en enkel formel, og at der ikke findes forenklede modsætningspar.

Et iøjnefaldende træk ved *Nye digte* er den hengivenhed over for traditionen, som Thomsen nu lægger for dagen. Dette forhold ses allerede i titlen, der – næppe utilsigtet – lægger sig i netop traditionens kølvand: Man kan tænke på Johan Ludvig Heibergs *Nye Digte* (1841), Rainer Ma-

ria Rilkes *Neue Gedichte* (1907) eller Dylan Thomas' *New Poems* (1942). I Thomsens digte er der desuden tydelige spor efter blandt andre Gunnar Ekelöf, Morten Nielsen, Johannes V. Jensen og Friedrich Hölderlin.

Den nye holdning hos Thomsen var, at kunsten ikke længere kunne være opposition; i stedet skulle den udgøre en forskel i forhold til den almindelige samfundsmæssige samtale. Avantgarden, mente Thomsen, havde nu afviklet sig selv. Kunst er kunst og kan ikke reduceres til noget som helst andet. Digterne havde fået øjnene op for traditionen og kunne forholde sig frit i forhold til den. I et interview i 1988 i tidsskriftet *Fredag* karakteriserede Thomsen fællesskabet med traditionen og den klassiske kunst som „noget ontologisk (døden og kærligheden, f.eks.), en vis hjemfaldenhed til eksistensen, der træder frem i al sin skærende og indiskutable nøgenhed, når alle de sammenbindende overbegreber så som Friheden og Fremskridtet braser sammen.“

Ikke tilfældigt blev titlen på den digtsamling, som fulgte efter *Nye digte* netop *Hjemfalden*. Digtene i *Hjemfalden* (1991) handler om grundvilkår for den menneskelige eksistens og forholdet mellem eksistens og skabelse. Årstidernes cykliske forløb, tidens gang og hermed forbundne tabsoplevelser skaber en form for melankoli, som jeg'et skriver sig igennem. En regulær midtvejskrise udgør et incitament og kommer eksplicit til udtryk i et af Thomsens mest citerede og analyserede digte:

Vi bærer de grå hår på kraniet som vinger,
der glimter, når vi vender os efter hinanden.
Men jeg kan ikke bære, at sekundet,
hvor en rose blev lagt som tværbjælke øverst i digtet,
nu er trukket fra tiden, der kommer:
Jeg har levet i 35 år og har brug for lige så mange
til at komme mig over de første.

Den stærke bevidsthed om forgængeligheden finder i den efterfølgende digtsamling *Det skabtes vaklen* (1996) udtryk i klassiske emblemer fra barokkens vanitas-retorik: skelet og kranium. „Tilgiv at jeg ser dine knogler før kødet.“ En bestandig vekslen mellem skabelse og tilintetgørelse er digtenes motor.

Interessen for den arabeskeform, som Søren Ulrik Thomsen udfoldede i *Det skabtes vaklen*, findes allerede i *Hjemfalden*, hvor der direkte henvises til arabeskens stormester J.P. Jacobsen. *Det skabtes vaklen* består af lutter arabesker. Ved udgivelsen af samlingen påpegede Thomsen, at den handler om „at blive ingen, men for at blive det, må man være

nogen. Er man det, kan man tåle at tabe sit ansigt og sige at man leve på samme vilkår som alle andre, nemlig i en vaklen mellem dyriskhed og ånd, for hvad er mennesket andet end „et afpelsed dyr / besat af en ånd.““ Som i *Hjemfalden* tematiseres alderen, men hvor der før var tale om krise, er der nu snarere tale om forsoning, som i dette underfundige spil på en talesprogs vending, hvor jeg'et beskriver sig selv som „fyrre og fuldstændig færdig / med at komme til verden.“ Om Thomsens nyvundne indsigt og dermed forbundne poetiske program hedder det: „sandheden har jeg i øvrigt overladt de unge: / for mig er det tilstrækkeligt, / at sige tingene som de er.“

Allerede i *Mit lys brænder* fremsatte Thomsen et ideal for digtningen, som skulle komme til at gælde videre frem: „Et digt skal udspille sig i højspændingsfeltet mellem en teori og en sang“. Den teoretiske bevidsthed i forhold til det sproglige materiale går gennem hele forfatter-skabet ud fra grundantagelsen, at kunst må repræsentere sansning og refleksion i uopløselig sammenhæng. I Thomsens rytmisk-musikalske og sanselige billedunivers slår ideen om kunsten som *også* tænkt aldrig over i det konstruerede eller fortænkte. Der går linjer herfra til teologen K.E. Løgstrups kunstfilosofiske tanker om sansning og refleksion, men nok så meget til Per Højholt, der på mange måder har inspireret Søren Ulrik Thomsen.

I artiklen „Farvel til det blå rum“ gør han status i konsekvens af sin 'jeg er her og nu'-filosofi: „Sammen med mange, mange andre (...) havde jeg noget med Firserne at gøre, og ligesom mange andre, er jeg et andet sted i dag; nuet er altid i færd med at blive såvel fortid som fremtid, men kun hvis man ikke er bange for at have fortiden *med*, kan man komme videre.“

JEG ER FANDME TIL – F.P. JAC

F.P. Jac (f. 1955) debuterede i 1976 på Henning Mortensens undergrundsforlag Jorinde & Joringel med *Spontane kalender-blade*, der angiveligt er urettede maskinskrevne prosadigte på 8 foldede A4-ark med hæfteklammer og håndtegnet omslag af forfatteren. Her finder man i kim den sprogfornyende leg kombineret med et politisk og menneskeligt engagement, som kom til at karakterisere hele Jacs omfattende lyriske forfatterskab: „jeg ønsker ikke at tale med mængderne / ønsker ikke at være hjerne for en trend / ønsker ikke privilegie-nymfomaniens stemmer / som en skare af flødige trusler / mod mit enkle livs kontro-